

De eerste ervaringen van ROC's

Kees van Niekerk – **Eind 2004 leveren de Kenniscentra Beroepsonderwijs Bedrijfsleven de nieuwe kwalificatieprofielen op. Kwalificaties worden hierin omschreven in de vorm van competenties. In voorbereiding op de nieuwe kwalificatiestructuur experimenteren verschillende ROC's al met het competentiegericht onderwijs. Docent Nieuws tekende de eerste ervaringen op.**

Docenten blijken het competentiegericht onderwijs nogal intensief te vinden, zo is de eerste indruk. Was er bij het traditionele onderwijs nog wel eens een rustpunt voor de docent – bijvoorbeeld na het geven van instructie – in het competentiegericht onderwijs is dat veel minder het geval. De docent is continu bezig met het begeleiden van de leerlingen, die hij bovendien op een andere manier dient te benaderen dan in het traditionele onderwijs. Er wordt immers veel sterker een beroep gedaan op de verantwoordelijkheid van de cursist. De docent krijgt daardoor een nieuwe rol: die van coach. Veel ROC's hebben hun docenten een bijscholingscursus aangeboden om zich deze nieuwe rol eigen te maken.

Kinderziekten

Toch tovert zo'n bijscholingscursus niet alle moeilijkheden weg. Het competentiegericht onderwijs kent zeker nog de nodige kinderziekten. Zo levert het uitgangspunt dat de leerling in de eerste plaats zelf verantwoordelijk is voor het eigen leerproces de nodige problemen op. Want feitelijk is de leerling daardoor ook de enige die zicht heeft (of niet heeft) op zijn/haar vorderingen. De meeste coaches zien de leerlingen immers maar één of twee dagdelen per week. Dat is te weinig om een goed inzicht te krijgen in de voortgang die de leerling boekt. Om ervoor te zorgen dat de school toch greep houdt op de leerprocessen van haar leerlingen, is

het nodig om hele goede afspraken te maken: welke taken worden door wie en wanneer uitgevoerd? En wie registreert de vorderingen van de leerlingen en op welke wijze?

Valkuilen

Ook voor de leerlingen heeft het competentiegericht onderwijs nog diverse valkuilen in petto. Zo lukt het leerlingen vaak niet de benodigde informatie, op hun niveau, te vinden via internet. Veel docenten geloven daarom dat het noodzakelijk is om – naast het internetleren – ook te blijven werken met (bronnen)boeken, instructiekaarten en/of digitale naslagwerken.

Verder ervaren veel leerlingen het competentiegericht onderwijs als zwaar. Ze moeten steeds maar weer kunnen aantonen dat zij onder bepaalde omstandigheden in staat zijn om de gewenste prestaties te leveren. Competenties worden namelijk altijd gekoppeld aan een te leveren prestatie in een concrete taaksituatie. Dat doet een flink beroep op de zelfwerkzaamheid van leerlingen. Heel wat leerlingen zijn daardoor 's middags al opgebrand. Enkelen houden echter energie over, omdat ze meeliften met hun groepsgenoten. De docent/coach moet erop toezien dat dit 'meeliftgedrag' zo veel mogelijk wordt ontmoedigd. Verder kan het verstandig zijn om de uitvoering van de prestaties af te wisselen met bijvoorbeeld workshops of het trainen van vaardigheden. Ook kan de coach leerlingen stimuleren om de prestaties op verschillende wijze uit te werken, bijvoorbeeld door bezoeken aan zorginstellingen, rollenspelen of fotoreportages. Zo wordt toch de broodnodige afwisseling ingebouwd in het programma.

Algemeen geformuleerde prestaties

Sommige ROC's kiezen ervoor de prestaties in algemene termen te formuleren. Het voordeel daarvan is dat leerlingen veel ruimte hebben om de eigen creativiteit te ontplooiën. Zij maken een werkplan en voeren hun prestatie uit. De uitvoering wordt begeleid en beoordeeld door de coach. Echter: het gevaar bestaat dat leerlingen zich er met een jantje-van-leiden vanaf maken. Zij kunnen soms met een minimale inspanning aan de opdracht voldoen en toch het idee hebben dat ze doelgericht hebben gewerkt. Het is dan de taak van de coach om hen tot verdieping te stimuleren.

Meer informatie

www.vakcommunities.kennisnet.nl/bve/zorgwelzijn/Beroepsinformatie/Competentieleren;
www.ovdb.nl;
www.bveraad.nl (kies 'dossiers' -> competentiegericht onderwijs);
www.colo.nl (kies 'publicaties' -> kwalificatiestructuur. Via deze website kunt u ook de cd-rom 'Tijdens verbouwing geopend' aanvragen over het ontwerp van de nieuwe kwalificatiestructuur).

De coach stimuleert de verdieping van het leerproces van zijn cursisten en stuurt het leerproces zo nodig bij. Het coachen van de cursisten bij de uitvoering van een prestatie bestaat vooral uit het stellen van de volgende vragen:

1. Oriëntatie:

Op welke manier heb je jezelf een beeld gevormd van de prestatie?

2. Uitvoering:

Op welke wijze heb je de benodigde activiteiten uitgevoerd?

3. Terugkijken:

Welke activiteiten heb je uitgevoerd om de prestatie tot een goed einde te brengen?

- Hoe heb je dit gedaan?
- Wat ging goed?
- Wat ging minder goed?

Bij elk van deze drie fasen kunnen de volgende vragen worden gesteld:

- Wat is je eigen idee, gedachte en mening bij deze opdracht?
- Valt deze te toetsen aan de leerervaringen van anderen uit je groepje?
- Kun je aangeven wat je hiervan hebt geleerd en wat je kunt gebruiken om je eigen werkwijze of idee verder uit te werken?

Specifiek geformuleerde prestaties

Sommige ROC's kiezen ervoor de prestaties veelomvattender en complexer te beschrijven. Voordat de leerlingen aan de prestatie beginnen, moeten zij eerst een plan van aanpak maken. Vervolgens moeten zij zich op de uitvoering van de prestatie voorbereiden door een aantal opdrachten te maken, bijvoorbeeld aan de hand van instructiekaarten, (bronnen)boeken, een interactieve toetsenbank en/of een digitaal naslagwerk. Deze opdrachten dienen om de leerling zich te laten verdiepen in de materie. Scholen die voor specifiek geformuleerde prestaties kiezen, gaan er namelijk van uit dat de leerling theoretische kennis nodig heeft om een opdracht tot een goed einde te brengen. Wanneer de leerlingen de voorbereidende opdrachten naar behoren hebben uitgevoerd, kunnen zij aan hun werkelijke prestatie beginnen. Het is vanzelfsprekend dat de leerlingen zelf bepalen hoe zij hun prestatie gaan uitvoeren.

Problematische toetsing

Het aftoetsen van prestaties kan om verschillende redenen een probleem zijn:

De leerlijnen zijn nogal algemeen geformuleerd. Ook de eindtermen worden meestal in algemene bewoordingen in het portfolio beschreven. Dat heeft tot gevolg dat het kennisniveau oppervlakkig wordt afgetoetst. Diepgang van de leerstof wordt niet vereist. Dit geldt vooral als men de eindtermenlijst in het portfolio als afvinklijst (als officieel examenprotocol) gebruikt.

Bij het aftoetsen van de prestatie worden meestal diverse vragen gesteld. Vaak is het echter niet duidelijk hoeveel antwoorden een leerling goed moet hebben. De ene coach gaat akkoord met bijvoorbeeld twee antwoorden, terwijl de andere coach pas genoeg neemt met zes juiste antwoorden. Dat heeft tot gevolg dat leerlingen coaches tegen elkaar kunnen uitspelen. Als de ene coach de prestatie onvoldoende vindt, kan de cursist, zonder zijn prestatie bij te stellen, naar een andere coach gaan om de prestatie alsnog te laten aftekenen. Om dit te voorkomen is het van belang dat de coaches met betrekking tot de beoordeling op één lijn liggen. Een vervaging van de beoordeling kan de gemakzucht van de leerlingen bevorderen.

De taken van de coach zijn veelomvattend. Naast het begeleiden van leerlingen, moet de coach ook nog de prestaties beoordelen. Daar komt hij door tijdsdruk niet altijd voldoende aan toe. Dat betekent dat de beoordeling in sommige gevallen weinig valide en/of betrouwbaar is. Dit kan uiteindelijk consequenties hebben voor het niveau van de opleiding.

Ten slotte...

Ondanks de problemen die de implementatie van het competentiegericht onderwijs met zich meebrengt, biedt deze onderwijsvernieuwing ROC's toch veel kansen. Als men adequaat het hoofd weet te bieden aan de bedreigingen, kan het competentiegericht onderwijs op termijn waarschijnlijk wel degelijk aan de hooggespannen verwachtingen voldoen. Nu al geven docenten en leerlingen aan dat de sfeer in positieve zin wordt beïnvloed door de nieuwe aanpak. En geen wonder. Leerlingen worden immers geactiveerd door het uitvoeren van de prestaties. Zij krijgen verantwoordelijkheden en zullen meer dan voorheen het belang inzien van het onderwijs. Daardoor neemt hun motivatie toe en zal de uitval uiteindelijk aanmerkelijk verminderen.